

Kritik mot en domare vid Malmö tingsrätt för utformningen av skälen i ett interimistiskt beslut i ett vårdnadsmål

Beslutet i korthet: Enligt 1 kap. 9 § regeringsformen ska en domstol iaktta saklighet. Under handläggningen av ett vårdnadsmål i Malmö tingsrätt hade modern tagit med sig barnet till Colombia. I ett interimistiskt beslut skrev tingsrätten att det mest sannolika var att hon hade fått ett pass för barnet genom att ha förfalskat faderns namnteckning eller använt andra falska handlingar.

JO kommer i sitt beslut fram till att tingsrätten inte hade något underlag för sådana spekulationer och att det inte var motiverat för tingsrätten att uttala sig i frågan. Den domare som ansvarade för det interimistiska beslutet kritiserades för att ha brutit mot kravet på saklighet i regeringsformen.

Anmälan

I en anmälan till JO klagade AA, som ombud för BB, på tingsfiskalen CC vid Malmö tingsrätt med anledning av ett interimistiskt beslut i ett vårdnadsmål den 2 mars 2016.

I beslutet, där pappan DD interimistiskt tillerkändes ensam vårdnad om parternas gemensamma son EE, stod bl.a. följande under rubriken Skäl för beslutet:

Hur BB utverkat ett pass till EE är oklart, men det mest sannolika är att hon, utan DD:s kunskap, ansökt och erhållit ett pass till EE från colombianska myndigheter genom att ha förfalskat DD:s namnteckning eller använt sig av andra falska [andra] handlingar.

AA uppgav i sin anmälan att enligt colombiansk lag krävs det för att utfärda ett pass till ett barn som föräldrarna har gemensam vårdnad om endast att barnet är i sällskap med någon av föräldrarna; det krävs inte någon fullmakt eller tillstånd från den förälder som inte följer med. Sonen EE:s pass utfärdades den 4 februari 2016 av det colombianska konsulatet i Stockholm i enlighet med colombiansk lag. Tingsfiskalens skrivning i protokollet hade skadat hans huvudman och kunde betraktas som en falsk anklagelse. DD hade använt protokollet för att bl.a. anmäla BB för förfalskning av hans namnteckning.

Utredning

Dagboksblad och handlingar i tingsrättens mål begärdes in och granskades. Av handlingarna framgick bl.a. följande:

Vid ett sammanträde för muntlig förberedelse i målet den 15 februari 2016, där båda parterna personligen var närvarande och CC var ordförande, berördes frågan om EE:s pass. En socialsekreterare uppgav bl.a. följande:

DD är negativ till att underteckna en ansökan om pass. Skälet till det är att DD befarar att BB och hennes föräldrar ska ta EE till Colombia och hålla kvar honom där. BB har förnekat att det föreligger någon sådan risk. BB vill gärna att EE får ett pass så att han kan följa med till Colombia och besöka den släkt som finns där.

I ett e-postmeddelande till CC den 23 februari 2016 uttryckte DD oro för att EE hade lämnat Sverige. DD uppgav att han hade pratat med dansk polis som skulle undersöka om hans underskrift hade förfalskats och om det hade ställts ut något pass till EE. I meddelandet yrkade DD även att han interimistiskt skulle tillerkännas ensam vårdnad om EE.

Dagen därpå meddelade BB, genom sitt ombud, att hon och EE var i Colombia. Den 29 februari 2016 meddelade ombudet att EE hade rest till Colombia med ett colombianskt pass.

Den 2 mars 2016 beslutade CC att interimistiskt tillerkänna DD ensam vårdnad om EE. I skälen för beslutet återfanns de anmälda ordvalen.

JO uppmanade tingsrätten att lämna upplysningar om det som AA hade uppgett i sin anmälan. Av yttrandet skulle särskilt framgå hur formuleringarna i beslutet förhöll sig till bestämmelsen i 1 kap. 9 § regeringsformen, RF, om att domstolar i sin verksamhet ska iaktta saklighet och opartiskhet.

Tingsrätten (lagmannen FF) skickade in följande remissvar tillsammans med ett yttrande från CC:

Omständigheterna i målet och skälet till formuleringarna i beslutet

När det gäller omständigheterna i målet och skälen till varför tingsrättens beslut formulerats på det sätt som kritiserats i anmälan vill jag hänvisa till yttrande från den domare som handlagt målet, se bilaga [följer nedan; JO:s anm.].

Tingsrättens bedömning och bestämmelsen i 1 kap. 9 § regeringsformen

När det gäller bedömningen av om det var motiverat att i tingsrättens beslut uttala sig om passfrågan och hur det kan ha gått till när pass utfärdades, delar jag den uppfattning som domaren i målet redogjort för i bilagan till detta yttrande. Eftersom beslutet att ge fadern ensam vårdnad grundades i moderns egenmäktiga förfarande och det umgängessabotage gentemot fadern som moderns flytt med barnet till Colombia medfört, anser jag att det varit motiverat att redogöra för hur modern och barnet kunde ha tagit sig till Colombia. Det kan heller inte anses ha varit rimligt att inhämta utredning om det närmare innehållet i colombiansk rätt i passfrågan. När det gäller uppfattningen att faderns underskrift krävdes för utfärdande av pass för barnet kan BB:s uppgifter i stämningsansökan anses ha

bidragit till denna uppfattning om rättsläget. I stämningsansökan anges bl.a. följande:

Fadern har t.ex. inte gått med på att underteckna pass eller id-handling för EE, vilket fått till följd att EE inte kunnat följa med på semestrar tillsammans med modern. Bland annat hade modern och hennes nye sambo planerat in en spanienresa under sommaren 2015 som EE inte kunde följa med på. Fadern hade visserligen gått med på att underteckna pass, men bara under vissa villkor som han nedtecknat i ett utkast av "avtal", bland annat att modern skall erlägga en deposition om 650 000 kr för det fall EE inte kommer tillbaka efter resa.

Av 1 kap. 9 § RF följer att domstolar i sin verksamhet ska beakta allas likhet inför lagen samt iakta saklighet och opartiskhet. Som jag angett ovan anser jag att det var befogat i målet att dra slutsatsen att faderns underskrift krävdes för att pass skulle kunna utfärdas för barnet. Om uppgifterna i anmälan till JO är korrekta så var detta i och för sig en oriktig slutsats.

Vidare anser jag att det var motiverat att försöka analysera hur det kan ha gått till när pass utfärdades. Det är här frågan om ett tvistemål och beviskraven är inte lika höga som i ett brottmål. Mot denna bakgrund anser jag inte att formuleringarna i beslutet innebär att tingsrätten brustit i saklighet eller opartiskhet. Skäl att kritisera domaren i målet föreligger därför enligt min uppfattning inte.

CC uppgav följande:

Undertecknad har den 2 mars 2016 i Malmö tingsrätts mål nr (...) interimistiskt beslutat om ändring i den gemensamma vårdnaden om pojken EE på så sätt att fadern DD fick ensam vårdnad sedan modern BB egenmäktigt tagit sonen till Colombia. Undertecknads slutsats vid tidpunkten för beslutet var att BB hade för avsikt att bosätta sig med sonen i Colombia. Att så i verkligheten var fallet framgår av anmälan till JO. Sonen är medborgare i Danmark och Colombia.

En återkommande och infekterad fråga i målet var utverkandet av ett pass till sonen. BB ville att sonen skulle få ett pass. DD ville ogärna medverka till utverkandet av en passhandling under förevändningen att han var rädd att BB då skulle ta sonen till Colombia och stanna där. BB bestred att det förelåg någon bortföranderisk och anklagade DD för att, genom vägran att medverka till utverkande av passhandling, sabotera umgänget mellan sonen och hennes familj i Colombia. Hon åberopade den omständigheten till grund för sitt yrkande om ensam vårdnad. Frågorna diskuterades så sent som vid den muntliga förberedelsen den 15 februari 2016.

Efter den muntliga förberedelsen informerade BB:s ombud undertecknad att BB ringt henne och berättat att hon var med sonen i Colombia. Av utredning i målet följde att resa till Colombia inte skulle vara möjligt, eftersom sonen saknade giltiga resehandlingar. Undertecknads slutsats blev att resan sannolikt skett under åberopande av colombiansk passhandling. Enligt vad som framgår i anmälan var denna slutsats riktig. Vidare fann undertecknad sannolikt att colombiansk passhandling inte kunde utverkas utan båda vårdnadshavarnas medverkan. Detta särskilt mot bakgrund av vad BB i målet anfört angående vikten av att sonen fick en passhandling för att möjliggöra besök i Colombia. Denna slutsats var enligt anmälan felaktig.

Beslutet att ge fadern ensam vårdnad grundades i moderns egenmäktiga förfarande och det umgängessabotage gentemot fadern flytten till Colombia medförde. Eftersom passfrågan varit återkommande i målet fanns det, enligt undertecknads uppfattning, uppenbart behov av att i beslutet redogöra för hur BB och sonen kan ha tagit sig till Colombia. Det förelåg, enligt undertecknads mening, varken tid eller skäl att inhämta utredning om det närmare innehållet i colombiansk rätt. Slutsatsen blev, mot bakgrund av vad som ovan anförts, att BB med övervägande sannolikhet utverkat ett pass från colombianska myndigheter

genom att ha förfalskat DD:s namnteckning eller använt sig av andra falska handlingar. Denna bedömning var av betydelse, inte bara för förståelsen av målet i stort, utan även för själva beslutet att tillerkänna DD ensam vårdnad.

AA kommenterade remissvaret.

Rättslig reglering m.m.

Enligt 1 kap. 9 § RF ska en domstol i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet. Bestämmelsens huvudfunktion är att vara en konstitutionell grund för bl.a. bestämmelser om jäv i vanlig lag samt att markera att Sverige är en rättsstat. Beträffande saklighetskravet har det uttalats att detta innefattar annat och mer än vad kraven på likabehandling och opartiskhet medför, t.ex. i fråga om bemötande, formuleringar och förmåga att hålla sig till den sakfråga som myndigheten ska avgöra visavi den enskilde (se Bull och Sterzel, Regeringsformen – en kommentar, 2015, s. 53 f).

JO har vid flera tillfällen kritiserat myndigheter med utgångspunkt i 1 kap. 9 § RF. I JO 2012/13 s. 41, dnr 511-2011, kritiserade JO en rådman för hur han hade avfattat domen i ett brottmål. I JO 2010/11 s. 296, dnr 3620-2008, kritiserade JO Skatteverket för att man i ett beslut om sekretessmarkering i folkbokföringen hade brutit mot kravet på saklighet och opartiskhet när man skrev att det saknades anledning att ifrågasätta de påståenden som gjorts om att anmälaren begått brott.

Bedömning

Den 2 mars 2016 beslutade tingsrätten med stöd av 6 kap. 20 § föräldrabalken, FB, om vem av föräldrarna som skulle ha vårdnaden om EE för tiden fram till dess att frågan var slutligt avgjord. Avgörande för beslutet var vad som var bäst för EE. Vid bedömningen av vad som var bäst för EE hade tingsrätten enligt 6 kap. 2 a § FB att särskilt fästa avseende vid bl.a. risken för att EE olovligen skulle föras bort och EE:s behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Tingsrätten var skyldig att motivera sitt beslut (17 kap. 13 § första stycket rättegångsbalken).

Tingsrätten beslutade att DD skulle ha ensam vårdnad om EE. I motiveringen skrev tingsrätten att BB flyttat till Colombia, uppenbarligen för att bosätta sig där permanent. Tingsrätten tillade att det var oklart hur BB utverkat ett pass till EE men att det mest sannolika var att hon ansökt och erhållit ett pass från colombianska myndigheter genom att ha förfalskat DD:s namnteckning eller använt andra falska handlingar.

Motiveringen avslutas med följande text:

Med anledning av det kvalificerade umgängessabotage BB nu gjort sig skyldig till framstår hon som direkt olämplig som vårdnadshavare. Därtill måste parternas samarbetsproblem nu vara så djupa att gemensam vårdnad inte är i enlighet med EE:s bästa. Det bästa för EE är att vårdnaden interimistiskt tillfaller DD ensam. DD är bevisligen den av föräldrarna som bäst tillgodoser EE:s behov, detta *såväl* av en nära relation med båda sina föräldrar *som* i övrigt.

Frågan i JO:s ärende är alltså om CC genom att redovisa antaganden om hur det gått till att få ett pass för EE har brutit mot RF:s krav på saklighet.

Det är inte ovanligt att domstolarna i mål om vårdnad får ta ställning till påståenden från en av föräldrarna om att den andra föräldern har begått brott av olika slag. I de flesta fall påstår den ene föräldern detta för att framhålla att den andra föräldern inte är lämplig som vårdnadshavare, att det t.o.m. skulle vara farligt för barnet att vara tillsammans med denna förälder. Domstolen är naturligtvis tvungen att ta ställning till sådana påståenden.

I det fall som nu är föremål för bedömning förhåller det sig annorlunda. Det är inte fråga om att göra en prognos eller en riskbedömning utan det är fråga om att ta ställning till något som redan skett: resan till Colombia. Parterna var inte oense om att BB hade rest med EE till Colombia utan DD:s samtycke, och det var en faktor som tingsrätten enligt 6 kap. 2 a § FB hade att särskilt fästa avseende vid.

Tingsrätten nöjde sig emellertid inte med att redovisa dessa omständigheter utan spekulerade även i hur BB hade lyckats få ett pass för EE och kom fram till att det mest sannolika var att hon ansökt om och fått ett pass från colombianska myndigheter genom att ha förfalskat DD:s namnteckning eller använt andra falska handlingar. Något underlag för sådana spekulationer eller något egentligt påstående från DD om detta fanns såvitt framgår inte i målet och jag anser inte att det varit motiverat för tingsrätten att uttala sig i frågan. Visserligen har CC i sitt yttrande till JO skrivit att hans slutsatser i passfrågan var av betydelse för beslutet att tillerkänna DD ensam vårdnad. Men i tingsrättens beslut åberopas som skäl för att anse att BB är olämplig som vårdnadshavare ”det kvalificerade umgängessabotage hon gjort sig skyldig till”, vilket rimligen måste syfta på resan till Colombia, oavsett hur det kom sig att den gick att genomföra.

Min slutsats blir alltså att CC har lämnat uppgifter om att BB sannolikt begick brott i samband med att hon ansökte om ett pass för EE utan något underlag och utan att det var motiverat för honom att uttala sig om det. Härigenom har han brutit mot kravet på saklighet i 1 kap. 9 § RF. Han ska kritiseras för det.

Vad som kommit fram i övrigt i ärendet föranleder inte någon ytterligare åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.